

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМНО-ЦІЛЬОВОГО ПІДХОДУ ДО ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНИХ ФІНАНСІВ

©2018 КУЗЬКІН Є. Ю.

УДК 336.14.352

Кузькін Є. Ю. Методичні аспекти реалізації програмно-цільового підходу до формування місцевих бюджетів в умовах децентралізації державних фінансів

Метою статті є вдосконалення та подальший розвиток методичних положень щодо використання програмно-цільового підходу при формуванні місцевих бюджетів в умовах децентралізації державних фінансів. Визначено переваги та обмеження щодо використання програмно-цільового підходу у сфері розробки програм і проектів регіонального соціально-економічного розвитку, фінансування реалізації яких передбачається здійснювати за кошти місцевого бюджету. Узагальнено послідовність етапів стратегічного планування соціально-економічного розвитку регіону. Запропоновано підхід до розробки та виконання цільових проектів і програм регіонального соціально-економічного розвитку, що базується на інтеграції положень програмно-цільового підходу та концепції фіскального простору. Доведено, що розподіл обсягів бюджетного фінансування обов'язково має враховувати потенціал розширення фіскального простору як один з ключових критеріїв структуризації та ранжування цільових програм та відображення спроможності місцевого бюджету щодо мобілізації додаткових джерел фінансування та залучення коштів з урахуванням вимог збереження фінансової стабільності.

Ключові слова: фіскальний простір, місцеве самоврядування, місцевий бюджет, програмно-цільовий підхід, бюджетний потенціал, бюджетна ємність.

Рис.: 2. **Бібл.:** 12.

Кузькін Євген Юрійович – кандидат економічних наук, доцент, директор Департаменту місцевих бюджетів Міністерства фінансів України (вул. М. Грушевського, 12/2, Київ, 01008, Україна)

E-mail: kuzkinevgenyu@gmail.com

УДК 336.14.352

Кузькин Е. Ю. Методические аспекты реализации программно-целевого подхода при формировании местных бюджетов в условиях децентрализации государственных финансов

Целью статьи является совершенствование и дальнейшее развитие методических положений по использованию программно-целевого подхода при формировании местных бюджетов в условиях децентрализации государственных финансов. Определены преимущества и ограничения по использованию программно-целевого подхода в сфере разработки программ и проектов регионального социально-экономического развития, финансирование реализации которых предполагается осуществлять за счет местного бюджета. Обобщена последовательность этапов стратегического планирования социально-экономического развития региона. Предложен подход к разработке и выполнению целевых проектов и программ регионального социально-экономического развития, основанный на интеграции положений программно-целевого подхода и концепции фискального пространства. Доказано, что при распределении бюджетного финансирования обязательно должен учитываться потенциал расширения фискального пространства как один из ключевых критериев структурирования и ранжирования целевых программ, отображения способности местного бюджета к мобилизации дополнительных источников финансирования и привлечения средств с учетом требований сохранения финансовой стабильности.

Ключевые слова: фискальное пространство, местное самоуправление, местный бюджет, программно-целевой подход, бюджетный потенциал, бюджетная емкость.

Рис.: 2. **Библ.:** 12.

Кузькин Евгений Юрьевич – кандидат экономических наук, доцент, директор Департамента местных бюджетов Министерства финансов Украины (ул. М. Грушевского, 12/2, Киев, 01008, Украина)

E-mail: kuzkinevgenyu@gmail.com

UDC 336.14.352

Kuzkin Ye. Yu. The Methodical Aspects of Implementation of the Program-Target Approach in Formation of Local Budgets in Conditions of Decentralization of the State Finances

The article is aimed at improving and further developing the methodical provisions on the use of program-target approach in the formation of local budgets in the context of decentralization of the State finances. The article defines advantages and limitations on the use of the program-target approach in the sphere of development of programs and projects of regional socio-economic development, financing of which are supposed to be realized at the expense of local budget. The sequence of stages of strategic planning of socio-economic development of the region is generalized. The approach to development and implementation of target projects and programs of regional socio-economic development, based on the integration of provisions of the program-target approach and the concept of fiscal space, is proposed. It is proved that in distribution of budget financing the potential of expansion of fiscal space should be considered as one of the key criteria of structuring and ranking of target programs, display of ability of local budget to mobilize additional sources of funding and raise funds to meet the requirements of maintaining financial stability.

Keywords: fiscal space, local self-government, local budget, program-target approach, budget potential, budget capacity.

Fig.: 2. **Bibl.:** 12.

Kuzkin Yevgen Yu. – PhD (Economics), Associate Professor, Director of the Department of Local Budgets, Finance Ministry of Ukraine (12/2 M. Hrushevskoho Str., Kyiv, 01008, Ukraine)

E-mail: kuzkinevgenyu@gmail.com

Стратегічним імперативом і ключовим пріоритетом здійснення масштабних заходів щодо реформування системи міжбюджетних відносин і децентралізації державних фінансів в Україні є створення для розвитку місцевого самоврядування потужного нормативно-правового, фінансового, організаційного підґрунтя, належного й достатнього

для розв'язання нагальних проблем регіонального розвитку, досягнення високого рівня якості життя населення, подолання територіальних диспропорцій тощо. Проте здійснення простого перерозподілу коштів між центральним і місцевими бюджетами, розширення управлінських повноважень та підвищення відповідальності органів місцевого самоврядування

в різних функціональних сферах виконання обов'язків, покладених на державу суспільством, недостатньо для ефективної реалізації широкого кола розмаїтих за змістом завдань, пов'язаних із підтримкою сталого розвитку територій та місцевих громад. Необхідною передумовою для забезпечення повноти та якості здійснення органами місцевого самоврядування зазначених функцій є розбудова належного управлінського механізму формування та використання бюджетних ресурсів, адекватного щодо надзвичайно складних і мінливих обставин регіонального розвитку.

Особливу актуальність та високу значущість питання вдосконалення планово-аналітичної роботи органів місцевого самоврядування в напрямі формування місцевих бюджетів набувають за сучасних умов, що визначаються негативним контекстом нестабільності макроекономічної ситуації, виявленням кризових проявів у розвитку різних галузей і секторів національної економіки, наявним несприятливим станом інвестиційної привабливості регіональних господарських комплексів та ін.

Різні аспекти регіоналізації та децентралізації управління державою, реалізації заходів із дерегулювання економіки на місцевому рівні привертала до себе увагу багатьох авторитетних вітчизняних і зарубіжних науковців, таких як Д. Деневизюк [1], В. Зінченко [3], О. Іванова [3], Ю. Іванов [3], М. Кизим [3], Ф. Мерлоні [11], Г. Петері [10], С. Сассен [12], Т. Четцова-Терашвілі [3] та ін. Питання фінансового забезпечення формування місцевих бюджетів та упорядкування фіскального простору місцевого самоврядування як стрижневих складових процесу реформування державних фінансів уважно вивчалися в роботах Т. Єфименко [2], О. Лактіонової [4], А. Нікітішина [6], О. Снісаренко [7], Ю. Гусевої [7] та ін. Надзвичайну актуальність у контексті збільшення фінансового потенціалу та розширення фіскального простору місцевого самоврядування в умовах децентралізації державних фінансів набувають також дослідження, присвячені вдосконаленню та розвитку методичних положень щодо використання в рамках бюджетного процесу програмно-цільового підходу (В. Лапшин [5], В. Кузніченко [5], О. Самошкіна [9], Т. Стеценко [5], О. Чечуліна [8], І. Чугунов [9] та ін.).

Проте слід відзначити, що окремі аспекти реалізації програмно-цільового підходу щодо формування місцевих бюджетів в умовах децентралізації державних фінансів залишаються недостатньо вивченими та потребують подальшого поглибленого дослідження. Зокрема, додаткової уваги потребують питання впровадження концепції фіскального простору в середньострокові рамки планування місцевих бюджетів, розробка рекомендацій щодо забезпечення гнучкості й адаптивності при формуванні та виконанні місцевих бюджетів, а також щодо урахування при відборі для бюджетного фінансування цільових проектів і програм активізації соціально-економічного розвит-

ку регіонів широкого кола пріоритетів та критеріїв, що враховували б різні аспекти даного процесу, тощо.

Метою статті є вдосконалення та подальший розвиток методичних положень щодо використання програмно-цільового підходу при формуванні місцевих бюджетів в умовах децентралізації державних фінансів.

Широта використання програмно-цільового підходу (ПЦП) при здійсненні планового процесу у сфері регіонального розвитку звичайно пояснюється наявністю значної кількості переваг, реалізація яких дозволяє суттєво посилити цільову спрямованість відповідних планових заходів на вирішення проблем забезпечення життєдіяльності місцевої громади, підвищити якість укладання планів та дієвість процедур громадського контролю їх виконання, прозорість та транспарентність операцій щодо використання бюджетних коштів та ін.

Так, наприклад, Т. Єфименко [2, с. 184–185] підкреслює, що саме реалізація програмно-цільового підходу до формування видатків на регіональному рівні дає можливість значно збільшити алокативну ефективність використання фінансових ресурсів території на основі покращення якості надання публічних послуг, гармонізації напрямків витрачання бюджетних коштів із реальними пріоритетами забезпечення життєдіяльності населення, зростання рівня організації діяльності та поліпшення продуктивності роботи органів місцевого самоврядування у цілому.

І. Чугунов та О. Самошкіна [9, с. 37–38] відзначають наявність потужного потенціалу підвищення обґрунтованості планової діяльності та її зосередження на досягненні кінцевих результатів при розробці й реалізації бюджетних програм на засадах використання програмно-цільового підходу в середньостроковій перспективі, що дає змогу не тільки оптимізувати видатки бюджету, але й забезпечити взаємозв'язок та узгодженість стратегічних планів із завданнями з виконання поточних заходів і проектів.

О. Чечуліна [8, с. 15] пов'язує переваги використання програмно-цільового підходу у сфері планування доходів і видатків держави також із власне зростанням ролі та значення бюджетного процесу в системі державного управління, яке зумовлюється необхідністю зосередження дій державних органів на отриманні конкретних очікуваних результатів використання бюджетних коштів, що найбільшою мірою відповідали б суспільним потребам. Крім того, О. Чечуліна [8, с. 16] прямо підкреслює, що впровадження програмно-цільового підходу у практику формування системи бюджетів має обов'язково супроводжуватися заходами із децентралізації (делегування) повноважень та відповідальності щодо розпорядження бюджетними коштами в рамках реалізації цільових проектів і програм на всіх рівнях управління державою.

У даному контексті слід відзначити певну методологічну близькість програмно-цільового підходу із положеннями концепції фіскального простору, в рамках впровадження якої також передбачається суттєве розширення повноважень органів державної влади та місцевого самоврядування щодо прийняття рішень, спрямованих на збільшення обсягів доступного фінансового забезпечення вирішення певних проблем і завдань соціально-економічного розвитку.

Зокрема, Т. Єфименко [2, с. 89–90] наголошує на цільовому характері орієнтації політики розширення фіскального простору як розмаїтої системи різного роду заходів (податкового, фінансово-інвестиційного, контрольно-адміністративного та іншого характеру), що мають забезпечити збільшення можливостей щодо мобілізації та акумулювання в рамках бюджетів різних рівнів фінансових ресурсів, необхідних для виконання суспільно значущих проектів і програм.

А. Нікітішин [6, с. 144] також відзначає, що створення й реалізація потенціалу розширення фіскального простору (насамперед, через стимулювання господарської активності економічних агентів та оптимізацію витраток держави) дає можливість збільшити на інтенсивній основі (тобто, уникаючи підвищення фіскального тиску на платників податків) діапазон бюджетних параметрів, у рамках яких здійснюється вирішення ключових проблем і завдань розвитку.

О. Лактіонова [4, с. 314] пов'язує переваги впровадження концепції фіскального простору із посиленням регулятивної функції бюджетної політики, що має здійснюватися через розширення доступного державі фінансового потенціалу, який може бути використаний для досягнення суспільно-значущих цілей та отримання відповідних результатів використання бюджетних коштів.

Таким чином, реалізацію у сфері державних фінансів вагомим переваг програмно-цільового підходу (таких як концентрація на результатах використання бюджетних коштів; прозорість та транспарентність бюджетного процесу; здатність до плідної інтеграції просторових і часових аспектів розгортання соціально-економічних явищ і процесів; підвищення управлінської відповідальності виконавців при розширенні можливостей для децентралізації управління та делегування повноважень; посилення здатності до гнучкого реагування на зміни умов виконання бюджету – у тому числі на основі цілеспрямованого розширення фіскального простору, та ін.) слід вважати одним з найбільш важливих елементів здійснення реформ, спрямованих на децентралізацію бюджетної системи держави та посилення змістовного наповнення реальної автономізації місцевого самоврядування.

Проте слід відзначити, що в рамках реалізації зазначених реформаторських процесів необхідним видається урахування певних особливостей стратегічного планування регіонального соціально-еконо-

мічного розвитку (рис. 1), без уваги до яких не може бути досягнуто бажаного рівня ефективності використання витраток місцевих бюджетів, а також забезпечено належну продуктивність та результативність заходів щодо розширення фіскального простору місцевого самоврядування в цілому.

Так, формування стратегії соціально-економічного розвитку регіону (СЕРР), а також розробка відповідних цільових програм і проектів, спрямованих на досягнення встановлених стратегічних цілей та пріоритетів, має ґрунтуватися, з одного боку, на результатах оцінки складових СЕРР (взаємозв'язок між якими визначається складним і суперечливим характером), а з іншого – враховувати наявність вимог та обмежень, джерелом яких виступають явища та процеси на макроекономічному (національному) та галузевому рівнях. Крім того, у ході стратегічного планування СЕРР також слід взяти до уваги наявність міжрегіональних диспропорцій, гострота яких буде прямо визначатися на впорядкуванні проблемного поля територіального розвитку, а також на визначенні імперативів цього процесу (вирівнювання соціально-економічних параметрів різних регіонів, підвищення якості життя населення окремих територій, інтенсифікація економічного зростання, територіальна локалізація певних явищ в сфері СЕРР та ін.).

До того ж, складність взаємозв'язків та неоднозначність характеру взаємодії елементів потенціалу СЕРР визначають необхідність додаткових (опосередкованих відносно автономно-локалізованого визначення прямого впливу на окремі складові потенціалу СЕРР) структуризації та ієрархізації критеріїв, за якими буде даватися оцінка пріоритетності певних цілей та завдань, на досягнення яких на місцевому рівні будуть спрямовані певні проекти і програми (так, наприклад, результати здійснення заходів щодо стимулювання підвищення виробничого потенціалу може входити у протиріччя із інвайронментальними вимогами збереження туристично-рекреаційного потенціалу регіону і т. ін.).

Отже, склад пріоритетів, відповідно до яких мають встановлюватися цілі та розроблятися відповідні проекти і програми СЕРР, відзначається суттєвим розмаїттям змістовного наповнення, що цілком імовірно здатне призвести до виникнення й загострення протиріч як на етапі виокремлення кола проблем, вирішення яких доцільно здійснювати на засадах реалізації цільових програм (зокрема, в аспектах цілепокладання та структуризації бажаних результатів, при упорядкуванні необхідного бюджетного фінансування й ресурсного забезпечення, в рамках узгодження по термінах виконання та управлінській відповідальності в контексті виявлення зовнішніх вимог та обмежень та ін.), так і в ході виконання сформованого комплексу таких програм (насамперед, при виникненні неочікуваних

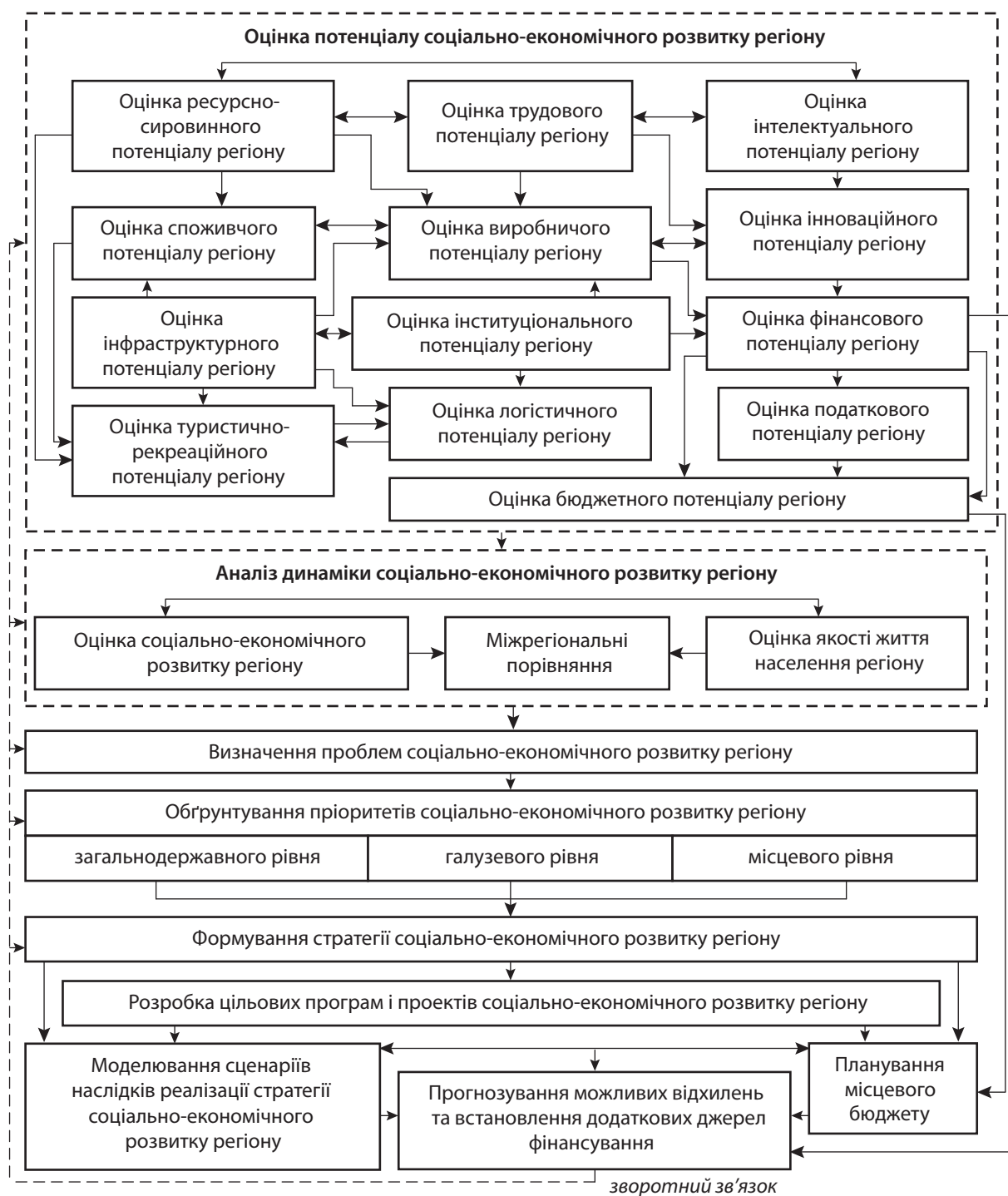

Рис. 1. Послідовність стратегічного планування соціально-економічного розвитку регіону

змін умов реалізації, а також при виявленні нових, більш продуктивних альтернатив дій і моделей поведінки, реалізація яких може сприяти більш продуктивному та ефективному досягненню програмних цілей).

Необхідність обов'язкового урахування зазначених вимог та обмежень щодо використання програмно-цільового підходу набуває особливого значення при формуванні та розподілі місцевих бюджетів у контексті реформування бюджетної системи держави.

По-перше, децентралізація державних фінансів передбачає не тільки можливість виділення місцевому самоврядуванню достатньо великих обсягів додаткових фінансових ресурсів, але й надання до цього відповідно значних за обсягами функціональних обов'язків щодо забезпечення якості життя населення та підтримки сталості регіонального розвитку. Таким чином, коло пріоритетів діяльності місцевого самоврядування в ході реформи суттєво розширюється та стає набагато складнішим.

По-друге, безпосередня близькість місцевого самоврядування до процесів життєдіяльності територіальної громади, а отже, й до джерел виникнення і загострення потенційних перешкод для стабільності виконання регіональних цільових програм і проектів, визначає необхідність, з одного боку, оперативного та (бажано) випереджувального реагування на такого роду проблемні ситуації, а з іншого – призводить до підвищення при цьому ризиків нераціонального та непродуктивного використання бюджетних коштів, що здатні виступити загрозою не тільки для досягнення очікуваних програмних результатів у певній сфері, але й для реалізації решти інших цільових програм.

По-третє, фіскальний простір місцевого самоврядування, незважаючи на нові можливості та перспективи, які пов'язані із децентралізацією державних фінансів, у переважній більшості випадків залишається надзвичайно обмеженим і потребує для його розширення здійснення широкого кола різноспрямованих заходів (насамперед, пов'язаних із активізацією податкових і неподаткових механізмів акумулювання коштів, впровадження більш досконалих форм раціоналізації міжбюджетних фінансових потоків, інтеграції бюджетного, приватного та іноземного інвестування на місцевому та регіональному рівнях, підвищення обґрунтованості оцінки фінансових ризиків використання неподаткових джерел розширення фіскального простору місцевого самоврядування та ін.).

З огляду на зазначені вище вимоги та особливості формування місцевих бюджетів в умовах децентралізації державних фінансів доцільним здається використання послідовності розробки та виконання цільових проектів і програм регіонального соціально-економічного розвитку, що базується на інтеграції положень програмно-цільового підходу (реалізація яких здійснюється на основі застосування інструментарію методу аналізу ієрархій та аналітичної процедури структурування пріоритетів) та концепції фіскального простору (рис. 2).

У рамках даного підходу при упорядкуванні складу критеріїв ранжування проектів і програм, фінансування реалізації яких передбачається здійснювати за кошти місцевого бюджету, пропонується враховувати не тільки відповідність очікуваних результатів установленим пріоритетам регіонального розвитку (в різних сферах), але й оцінки впливу цих результатів на формування податкового (граничні можливості щодо створення бази оподаткування) та бюджетного (спроможність щодо залучення неподаткових джерел поповнення бюджету) потенціалів, а також розширення бюджетної ємності (характеристика спроможності місцевого бюджету щодо здійснення додаткових витрат) і фіскального простору регіону. Розподіл бюджетних коштів за програмами та проектами при цьому буде ґрунтуватися на визначенні глобальних (підсумкових) пріоритетів, уста-

новлених через застосування інструментарію методу аналізу ієрархій).

Іншою методичною особливістю наданого підходу слід вважати створення можливостей для обґрунтованого внесення змін до планів реалізації та розподілу фінансування проектів і програм регіонального розвитку (при зміні умов реалізації цільових програм або при виникненні нових альтернатив досягнення очікуваних результатів) на основі застосування процедур аналітичного структурування оновленого складу критеріїв оцінювання. Перерозподіл обсягів бюджетного фінансування при цьому обов'язково має враховувати наявний стан і сформований потенціал розширення фіскального простору, що, з одного боку являють собою один з ключових критеріїв структуризації та ранжування цільових проектів і програм, а з іншого – визначають спроможність місцевого бюджету щодо мобілізації додаткових джерел фінансування та залучення коштів з урахуванням наявних обмежень (насамперед, пов'язаних із забезпеченням вимог збереження фінансового стабільності), а також щодо уникнення ситуацій зростання невиправданих ризиків використання такого роду джерел (перш за все, кредитних ресурсів).

ВИСНОВКИ

Здійснення реформ, спрямованих на децентралізацію бюджетної системи держави та посилення змістовного наповнення реальної автономізації місцевого самоврядування, передбачає розширення використання в бюджетному процесі інструментарію програмно-цільового підходу. *Ключовими перевагами* використання такого підходу в бюджетній сфері є такі:

- ✦ концентрація на результатах використання бюджетних коштів;
- ✦ прозорість та транспарентність бюджетного процесу;
- ✦ здатність до плідної інтеграції просторових і часових аспектів розгортання соціально-економічних явищ і процесів;
- ✦ підвищення управлінської відповідальності виконавців при розширенні можливостей для децентралізації управління та делегування повноважень;
- ✦ посилення здатності до гнучкого реагування на зміни умов виконання бюджету на основі цілеспрямованого розширення фіскального простору.

У контексті формування місцевих бюджетів використання програмно-цільового підходу обов'язково має враховувати суперечливий і розмаїтий склад пріоритетів діяльності місцевого самоврядування, необхідність оперативного реагування місцевої влади на проблемні ситуації (що може призводити до підвищення ризиків непродуктивного використання бюджетних коштів), а також нагальність потреб у розширенні фіскального простору. Для урахування

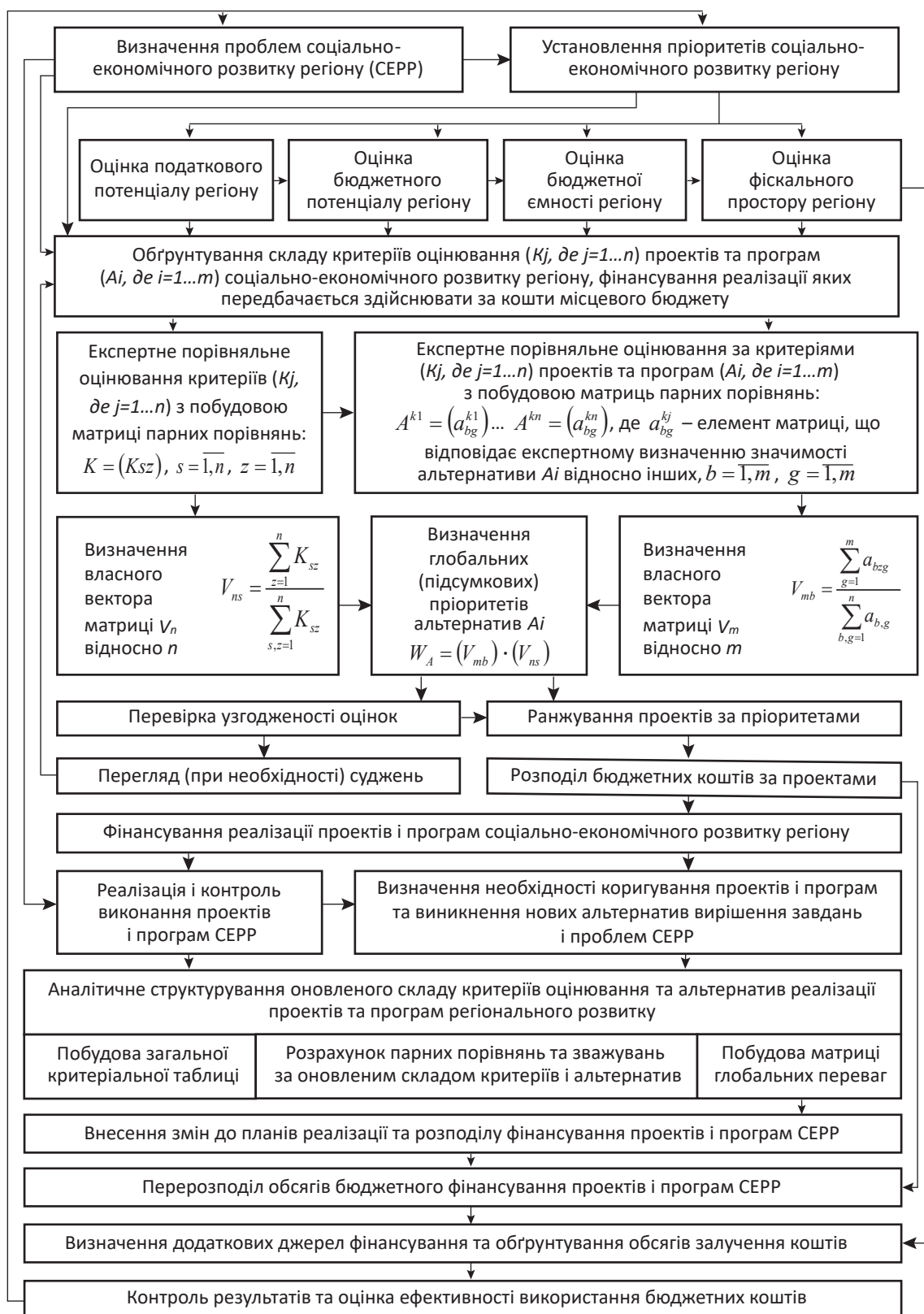

Рис. 2. Послідовність розробки та реалізації цільових проектів і програм СЕРП

зазначених вимог та особливості формування місцевих бюджетів в умовах децентралізації державних фінансів запропоновано підхід до послідовності розробки та виконання цільових проектів і програм регіонального соціально-економічного розвитку, який базується на інтеграції положень програмно-цільо-

вого підходу (реалізація яких здійснюється на основі застосування інструментарію методу аналізу ієрархій та аналітичної процедури структурування пріоритетів) та концепції фіскального простору.

Напрямки подальших досліджень у контексті реалізації запропонованого підходу пов'язані із ви-

значенням структури і складових механізму формування місцевих бюджетів у контексті розширення фіскального простору місцевого самоврядування. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Деневизюк Д. А. Устойчивое развитие города: вопросы теории и методика оценки. *Региональные проблемы преобразования экономики*. 2012. № 2. С. 103–112.
2. Єфименко Т. І. Фіскальний простір антикризового регулювання : монографія. Київ : ДННУ «Академія фінансового управління», 2012. 332 с.
3. Дерегулювання економіки: проблеми та перспектив : монографія / М. О. Кизим, Ю. Б. Іванов, В. А. Зінченко та ін. Харків : ВД «ІНЖЕК», 2014. 287 с.
4. Лактіонова О. А. Гнучкість фіскальної політики в умовах циклічного розвитку економіки. *Бізнес Інформ*. 2014. № 6. С. 308–319.
5. Лапшин В. І., Кузніченко В. М., Стеценко Т. В. Критеріальний метод аналітичної стохастичної процедури підтримки прийняття рішень. *Бізнес Інформ*. 2013. № 7. С. 80–84.
6. Нікітішин А. О. Податкове регулювання у механізмі фінансової стратегії та тактики розширення фіскального простору. *Причорноморські економічні студії*. 2017. № 21. С. 137–145.
7. Снісаренко О. Б., Гусєва Ю. Ю. Оптимізація структури видатків бюджетів регіону як інструмент підвищення податкового потенціалу. *Фінанси України*. 2011. № 3. С. 92–99.
8. Чечуліна О. О. Модернізація державного фінансового контролю в контексті розвитку програмно-цільового бюджетування. *Фінанси України*. 2011. № 10. С. 15–31.
9. Чугунов І. Я., Самошкіна О. А. Теоретико-методологічні засади удосконалення програмно-цільового методу планування видатків бюджету. *Фінанси України*. 2004. № 9. С. 37–44.
10. Péteri G. Fiscal Equalization in South Eastern Europe / Local Government and Public Service Reform Initiative. Open Society Institute. Budapest, 2015. 16 p.
11. Regionalisation trends in European countries 2007–2015 / Prof. F. Merloni (ed.) / Congress of Local and Regional Authorities of the Council of Europe. Strasbourg, 2016. 230 p.
12. Sassen S. The Global City: the introduction of the concept. *The Brown Journal of World Affairs*. 2005. Vol. XI. Issue 2. P. 27–43. URL: <http://www.saskiasassen.com/pdfs/publications/the-global-city-brown.pdf>

REFERENCES

- Chechulina, O. O. "Modernizatsiia derzhavnogo finansovoho kontroliu v konteksti rozvytku prohramno-tsilyovoho biudzhetuvannia" [Modernization of state financial control in the context of development of program-target budgeting]. *Finansy Ukrainy*, no. 10 (2011): 15-31.
- Chuhunov, I. Ya., and Samoshkina, O. A. "Teoretyko-metodolohichni zasady udoskonalennia prohramno-tsilyovoho metodu planuvannia vydatkiv biudzhetu" [Theoretical and methodological principles of the improvement of the program-target method of budget expenditures planning]. *Finansy Ukrainy*, no. 9 (2004): 37-44.
- Denevizyuk, D. A. "Ustoychivoye razvitiye goroda: voprosy teorii i metodika otsenki" [Sustainable development of the city: theory issues and evaluation methodology]. *Regionalnyye problemy preobrazovaniya ekonomiki*, no. 2 (2012): 103-112.

Kyzym, M. O. et al. *Derehulivannia ekonomiky: problemy ta perspektyv* [Deregulation of the economy: problems and perspectives]. Kharkiv: INZhEK, 2014.

Laktionova, O. A. "Hnuchkist fiskalnoi polityky v umovakh tsyklichnoho rozvytku ekonomiky" [Flexibility of fiscal policy in conditions of cyclical economic development]. *Biznes Inform*, no. 6 (2014): 308-319.

Lapshyn, V. I., Kuznichenko, V. M., and Stetsenko, T. V. "Kryterialnyi metod analitychnoi stokhastychnoi protsedury pidtrymky pryiniattia rishen" [Critical method of analytical stochastic decision support procedure]. *Biznes Inform*, no. 7 (2013): 80-84.

Nikitishyn, A. O. "Podatkove rehulivannia u mekhanizmi finansovoi stratehii ta taktyky rozshyrennia fiskalnoho prostoru" [Tax regulation in the mechanism of financial strategy and tactics of expansion of the fiscal space]. *Prychornomorski ekonomichni studii*, no. 21 (2017): 137-145.

Peteri, G. *Fiscal Equalization in South Eastern Europe*. Budapest: Open Society Institute, 2015.

"Regionalisation trends in European countries 2007-2015". *Congress of Local and Regional Authorities of the Council of Europe*. Strasbourg, 2016.

Sassen, S. "The Global City: the introduction of the concept" *The Brown Journal of World Affairs*. 2005. <http://www.saskiasassen.com/pdfs/publications/the-global-city-brown.pdf>

Snisarenko, O. B., and Husieva, Yu. Yu. "Optimizatsiia struktury vydatkiv biudzhetiv rehionu iak instrument pidvyshchennia podatkovoho potentsialu" [Optimization of the budget structure structure of the region as a tool for increasing tax capacity]. *Finansy Ukrainy*, no. 3 (2011): 92-99.

Yefymenko, T. I. *Fiskalni prostir antykrizovoho rehulivannia* [Fiscal space for anti-crisis regulation]. Kyiv: Akademiia finansovoho upravlinnia, 2012.